

ความเป็นมาของคำ "ธรรมกาย" โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก

● นำเสนอเมื่อ 10 ก.พ. 2558

คอลัมน์ รื่นรมรมเยศ

คำนี้กำลังฮิตในขณะนี้ เพราะบังเอิญไปตรงกับชื่อของวัดหนึ่ง (ซึ่งบางคนเปลี่ยนให้ใหม่เป็น "บริษัท") และบริษัท..เอ๊ย..วัดนี้นำเอาคำว่าธรรมกายไปใช้เป็นผลของการปฏิบัติธรรม

ถ้าสืบดูพระไตรปิฎกจะมีคำนี้อยู่แต่มีในความหมายธรรมดา มิได้มีความหมายพิเศษอะไร ขอยกมาให้ดูดังนี้

ในที่แห่งหนึ่ง (พระไตรปิฎกเล่มที่ 11 อัครคัมภีร์สูตร) กล่าวว่า สามเณรชื่อว่าเสฏฐะและภราทวาชะ นับถือศาสนาพราหมณ์มาก่อน เขาเฝ้าพระพุทธเจ้า ขณะประทับอยู่ที่บุพพาราม เมืองสาวัตถี พระพุทธองค์ตรัสถามว่า เธอทั้งสองเกิดในวรรณะพราหมณ์ ละวรรณะเดิมของตนมาบวชอยู่ในธรรมวินัยของพระองค์ ไม่ถูกพวกพราหมณ์ต่อว่าหรือ

สามเณรทั้งสองกราบทูลว่า "ถูกต่อว่ามากเลย บ้างก็ด่าเอาแรงๆ ว่า ข้าพระองค์ทั้งสองเป็นพราหมณ์ เกิดในวรรณะประเสริฐ เกิดจากปากพระพรหม ทำไมบวชกับคนวรรณะต่ำ วรรณะเลวคือพวกสมณะโลน พวกที่เกิดจากเท้าพระพรหม"

พระพุทธองค์ตรัสว่า พวกพราหมณ์ลืมนวลของความหลังของตน แถมยังพูดเท็จอีกต่างหาก

สามเณรทั้งสองกราบทูลถามว่าคืออย่างไร พระองค์ตรัสต่อไปว่า พวกพราหมณ์เหล่านั้น ความจริงก็เกิดจากกำเนิดนางพราหมณ์ นางพราหมณ์ตั้งครรภ์ ใคร ๆ ก็เห็น อุมครรมาแปดเกาเดือนกว่าจะคลอด ใคร ๆ ก็เห็น คลอดออกมาแล้ว ตีนมแม่ ได้รับการเลี้ยงดูจนเติบโต ใคร ๆ ก็เห็น พวกนี้เกิดจาก "โยนี" ของนางพราหมณ์แท้ๆ ยังจำความไม่ได้ แถมยังพูดเท็จว่า เกิดจากปากพรหม

จากนั้นพระพุทธองค์ตรัสต่อไปว่า "พวกเธอมาบวชในศาสนาของตถาคต ถ้าใครถามว่าพวกเธอเป็นใคร จงบอกเขาไปว่า เป็นสมณะศากยบุตร เป็นโอรสของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้เกิดจากธรรม อันธรรมสร้าง เป็นธรรมทายาท เป็นธรรมกาย เพราะคำว่า "ธรรมกาย" พรหมกาย ธรรมภูต พรหมภูตนี้เป็นชื่อของตถาคต

ธรรมกายในที่นี้เป็นพระนามของพระพุทธเจ้า ไม่มีความหมายอะไรพิเศษ

อีกแห่งหนึ่งคือในคัมภีร์อุปทานุ พระนางปชาบดีโคตมี พระแม่น้าของพระพุทธองค์ กราบทูลพระพุทธองค์ว่า "ข้าแต่พระสุคตเจ้า หม่อมฉันเป็นมารดาของพระองค์ ข้าแต่พระธีระเจ้า พระองค์เป็นบิดาของหม่อมฉัน รูปร่างของพระองค์นี้ หม่อมฉันได้เลี้ยงดูให้เจริญเติบโต ส่วน "ธรรมกาย" อันเป็นที่เฝ้าสุขของหม่อมฉัน เป็นสิ่งอันพระองค์ทำให้เจริญเติบโต" แปลไทยเป็นไทยก็คือ รูปร่างของพระพุทธเจ้า พระนางมหาปชาบดีโคตมีเลี้ยงให้เจริญเติบโต ธรรมกายของพระนาง อันพระพุทธองค์ทรงเลี้ยงให้เจริญเติบโต

รูปร่างคือกองแห่งกาย ประชุมแห่งกาย อันได้แก่ขันธ์ 5 (รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) เรียกสั้นๆ ว่า "ร่างกาย" นั่นเอง เพราะร่างกายก็คือประชุมแห่งส่วนประกอบทั้ง 5 นี้ ธรรมกายคือ "กองแห่งธรรม" กองแห่งธรรมนี้พระอรหันตศาสดายกอธิบายว่าได้แก่ โลกุตรธรรม (มรรค ผล นิพพาน) หรืออริยสัจอันเอง

รูปร่าง ใช้คู่กับ ธรรมกาย ในกรณีนี้อาจแปลเองง่ายๆ ว่า ได้แก่ "ร่างกาย กับ จิตใจ" (จิตใจที่เข้าถึงโลกุตระธรรม) ความหมายธรรมดาก็คือ พระนางมหาปชาบดีโคตมีเลี้ยงกายพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าเลี้ยงจิตใจของพระนาง เพราะฉะนั้น ต่างองค์ก็ต่างเป็นมารดาและบิดาของกันและกัน

พระพุทธองค์ทรงเลี้ยงจิตใจของพระนางด้วยอะไร หรือเลี้ยงโดยวิธีใด ก็คือทรงสอนให้พระนางได้ตรัสธรรม ใหญ่หรือยี่สิบ 4 หรือโลกุตระธรรม (มรรค ผล นิพพาน) นั้นเอง เพราะฉะนั้น ธรรมกายจึงมีความหมายครอบคลุมถึง "โลกุตระธรรม" หรือ "อริยสัจ" นั้นด้วย

พูดตามภาษาชาวบ้านก็ว่า พระนางมหาปชาบดีโคตมีเป็นแม่บังเกิดเกล้าในทางโลกของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าเป็นพ่อบังเกิดเกล้าในทางธรรมของพระนาง

ก็เท่านั้น เท่านั้นจริงๆ ไม่มีความหมายเป็นพิเศษ

พูดง่ายๆ สั้นๆ ธรรมกายหมายถึงพระนามของพระพุทธเจ้า และโลกุตระธรรมอันเป็นคุณสมบัติที่เลี้ยงจิตใจให้เติบโตเต็มที่นั้นแล

ต้องเข้าใจว่า ผมพูดถึงเฉพาะความหมายของคำว่าเท่านั้น ไม่เกี่ยวกับการนำเอาคำที่มีความหมายสามัญธรรมดามาสร้างเป็น "ระบบ" ความคิดความเชื่อขึ้นมาจะครับ

ส่วนใครจะนำเอาคำว่าธรรมกายไปมีความหมายพิเศษ เช่น เดิมคำว่า "วิชา" เข้าไป เป็น "วิชาธรรมกาย" ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ไม่เกี่ยวกับคำว่า "ธรรมกาย" ล้วนๆ ที่เป็นชื่อของพระพุทธเจ้า และเป็นนวลโลกุตระธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอน

เมื่อเป็น "วิชา" ก็ต้องมีความหมายลึกๆ ดุจวิทยายุทธลับที่อาจารย์สงวนไว้ให้คนบางคน ไม่ให้บางคน เพราะฉะนั้น ความเชื่อเกี่ยวกับวิชานี้จึงมีต่อมา

เดิมพระพุทธเจ้าทรงสอน แต่หลังจากพระองค์ปรินิพพานไปได้ 500 ปี วิชานี้หายไป มาผลขึ้นมาใหม่หลังจากนั้นหาร้อยกว่าปีต่อมา

ความเชื่ออย่างนี้ไม่สอดคล้องกับแนวพุทธธรรมแล้วครับ เพราะนวลโลกุตระธรรม (มรรคผล นิพพาน) ของพระพุทธเจ้าเป็นอกาลิโก (ไม่ขึ้นอยู่กักาล) เป็นเอหิภังสิโก (พิสูจน์ได้ ไม่ใช่สิ่งลึกลับ) สันติภูริโก (ปฏิบัติแล้วเห็นได้ด้วยตนเอง) โอปนยิโก (เป็นสิ่งที่พึงน้อมนำมาปฏิบัติด้วยตนเอง) บัจฉิตัง เวทีตัพโพ วิญญูหิ (ผู้พึงรู้แจ้งเฉพาะตน)

อยากเล่าให้ฟังเรื่องหนึ่ง คือตอนที่พระพุทธองค์ทรงพระประชวรหนัก ปริพาชก (นักบวชต่างศาสนา) คนหนึ่งนามว่าสุภทัตะ เขาไปแจ้งความจ้กกับพระอานนทขอเฝ้าถามปัญหาเกี่ยวกับพระพุทธองค์ ที่แรกพระอานนทไม่อนุญาต เพราะเห็นว่าพระพุทธองค์ทรงพระประชวรหนัก แต่ในที่สุดได้รับพุทธานุญาตให้เขาไปเฝ้า

สุภทัตะถามข้อข้องใจของตนหลายเรื่อง หนึ่งในหลายเรื่องคือ พระอรหันต์มีอยู่หรือไม่ (ความประมาณนี้แหละครับ)

พระพุทธองค์ตรัสตอบเป็น "หลักการ" ว่า "ตราบใจสาวกของพระองค์ยังเป็นอยู่โดยชอบ (คือปฏิบัติถูกต้องตามหลักอริยมรรคมีองค์แปด) อยู่ โลกก็ไม่ว่างจากพระอรหันต์"

พุทธวจนะนี้แสดงว่า พระอรหันต์จะมีหรือไม่มี ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขว่ามีผู้ปฏิบัติถูกต้องตามอริยมรรคมีองค์แปดหรือไม่

ถ้ามีผู้ปฏิบัติถูกต้อง พระอรหันต์ก็มี ถ้าไม่มีผู้ปฏิบัติถูกต้อง พระอรหันต์ก็ไม่มี

ไม่รู้สินะครับ ถ้าสิ่งที่อาจารย์บางท่านเรียกว่า "วิชาธรรมกาย" คือสิ่งเดียวกับ "โลกุตระธรรม" (มรรค ผล นิพพาน) การที่ใครก็ตามพูดว่า หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานได้ 500 ปี วิชาธรรมกายหรือโลกุตระธรรมได้หายไปนั้น ก็เท่ากับบอกว่า หลังจาก พ.ศ. 500 ปีเป็นต้นมา

ไม่มีผู้ปฏิบัติถูกต้องตามอริยมรรค หรือพูดให้ชัดว่า ไม่มีพระอรหันต์ ก็ฟังเหม่งๆ
และขัดแย้งกับหลักการของพระพุทธเจ้าแล

ก็ต้องจบข้อเขียนเกี่ยวกับคำว่าธรรมกายเพียงเท่านี้ เพราะถ้าเขียนมากกว่านี้
จะมีใช้การอธิบายความหมายของศัพท์ แต่จะกลายเป็นบทวิพากษ์วิจารณ์ไป

ที่มา : [มตินรายวัน](#) ฉบับวันที่ 8 ก.พ. 2558